

Rosenius relevans i dag

Carl Olof Rosenius föddes för i år två hundra år sedan, vilket har uppmärksammats på skilda håll under året – i vart fall i sammanhang där hans undervisning och teologi varit starkt präglade och stort uppskattad. Vilken betydelse i dag kan en Rosenius ha, som på sin tid gav ut Sveriges mest spridda tidskrift, *Pietisten*? Den frågan söker Daniel Ringdahl besvara i denna artikel, som är baserad på en del av ett föredrag, som hölls (på engelska) vid Nordiska Inremissionsrådets årskonferens 2016 i Uppsala.

INLEDNING

Jag ska i den här artikeln försöka besvara följande fråga: Vad i Carl Olof Rosenius undervisning är det som fortfarande är särskilt relevant och kan tilltala också unga människor?

Jag kan inte utge mig för att vara någon Rosenius-expert, och sättet jag griper mig an ämnet på är inte akademisk. Det säger sig självt att jag inte heller kan närma mig ämnet med en gammal mans erfarenhet av att läsa Rosenius under ett helt liv. Nej, jag har snarare tagit mig an ämnet som en ung man, som känner visst släktskap med Carl Olof Rosenius.

Liksom Rosenius flyttade jag till Stockholm när jag var 25 år gammal. På liknande sätt som Rosenius fick jag som ung ansvar

som predikant i en kyrka, och jag var och är fortfarande i likhet med honom lekman inom teologin. Rosenius hade åtminstone ett års akademiska teologistudier med sig in i tjänsten i Stockholm. Jag har visserligen en akademisk examen, men inte i teologi – jag är lärare.

I det avseendet känner jag stort släktskap också med en annan ung man, som flyttade till Stockholm i tjugofemårsåldern, för att bli predikant i en kyrka, ja faktiskt i Rosenius kyrka, Betlehemskyrkan: Jag tänker på den man som var med och lade grunden till Missions-sällskapet Bibeltrogna Vänner, Axel B. Svensson, för vilken Rosenius undervisning visat sig vara så avgörande för hans egen omvändelse. Svensson härstammade från en ort i södra Sverige, belägen en halvtimmes bilresa från min hemort; han var lärare och lekmannapredikant.

Det finns ytterligare ett skäl till min känsla av släktskap med Rosenius, nämligen att kyrkan jag tjänar i har tagit sitt namn från honom och heter Roseniuskyrkan. Av bland annat dessa skäl har det varit en stor förmån att få arbeta med denna fråga.

OM ATTRAKTIONEN I ROSENIUS UNDERVISNING

Som svar på frågan – om vad det är i Rosenius undervisning som fortfarande är relevant för unga människor vill jag anföra följande fyra trevande svar, som jag i korthet ska förklara och som mer eller mindre hör samman med varandra:

1. Rosenius hade personlig erfarenhet av prövningar, synd och troskriser, vilket gjorde honom särskilt lämpad att ge kvalificerad andlig vägledning.
2. Nära besläktat med det första svaret är det faktum att Rosenius var en sorts apologet.
3. Ännu ett svar på frågan, som kanske kan framstå som en smula kritiskt men som jag likväl vill anföra, är detta: på grund av sin pietistiska bakgrund var Rosenius särskilt fokuserad på individen och den enskildes tro. Jag tror att denna individualistiska betoning talar starkt till unga moderna människor.
4. Det fjärde och sista svaret, som följer ur det första, är att Rosenius så ihärdigt håller fast vid synd och nåd, eller med den lutherska formuleringen: lag och evangelium.

Låt mig nu i korthet säga någonting om vart och ett av de fyra svaren.

Som man känner sig själv känner man andra:

Rosenius – självavvärdaren

Rosenius verkar ha varit en mycket allvarligt sinnad ung man. Av brev, som han skrev i tonåren, får man intrycket att han inte var så intresserad av att umgås med sina skolkamrater, eftersom han inte var bekväm i deras alltför lössläppta sällskap. Rosenius strävade efter helighet och tog t.ex. Bibelns uppmaningar om att vakta tungan för onyttigt tal på djupaste allvar.

Tidigt i tjugooårsåldern genomgick Rosenius en troskris, då han särskilt ifrågasatte Guds existens och Bibelns trovärdighet. Krisen hade troligtvis varit i antågande under ett antal år. Tvivlen accentuerades i samband med att han påbörjade sina teologistudier i Uppsala och de utvecklade sig till en riktig livskris. Efter hand verkar frågorna om Guds existens ha lagt sig, men vad gällde Bibelns trovärdighet kunde inte Rosenius finna svar vid denna tid.

Det var på grund av dessa frågor som Rosenius reste till Stockholm för att tala med den brittiske metodistpastorn George Scott, och i Scott fann han en vän, som kunde vägleda honom och ge honom frid.

Jag tycker att det är intressant att lägga märke till hur denna kritiska period i Rosenius liv hörde till vad man kallar för apologetikens område: Bibelns trovärdighet. Rosenius prövade faktiskt två metoder för frid, men det var bara en som blev lyckosam.

Först sökte Rosenius råd hos en gammal vän till familjen, prosten Eurenus, som gav honom rådet att fortsätta läsa Bibeln och be. Rosenius gjorde så, men tvivlen kom snart tillbaka och övervann honom. När det inte hjälpte att "bara tro på Gud" sökte Rosenius upp Scott i Stockholm. Denne svarade genom att hänvisa till hur absurt det vore om Bibeln var påhittad av människor, vilket var ett förnuftsbaseerat svar. Scott frågade:

"Är det möjligt, att onda människor, hafva skrivit en bok, som så anderikt, kraftfullt och djupt beskriver och fördömer just dem och deras väsende? Men lika omöjligt är det, att fromma människor hafva kunnat skriva den, om den icke är sann; ty kunna väl fromma människor hopdikta lögnen och utgiva dem

för Guds ord? [...] Korteligen, Bibeln har vittnesbördet i sig själv, har en sådan ande, att den, som känner henne men icke vill tro, att hon innehåller Guds ord, måste antaga de grövsta orimligheter.” (Christer Andersson, *Vid Guds hjärta, Carl Olof Rosenius: en lekman-
napredikants liv och gärning* (2013), s. 43.)

Det här argumentet hjälpte en kort tid, men efter några dagar hade tvivlen återvänt och Rosenius sökte upp Scott på nytt. Den här gången gav honom Scott rådet att skriva en lista med argument för och emot att Bibeln är Guds ord, och så bestämma sig enligt den sida som hade de bästa skälen för sig. Tre dagar senare hade Rosenius fått tillbaka tilltron till Bibeln:

”Allt är sant, alldeles sant, gudomligt sant, och allt är kvar, som jag har sört såsom förlorat.” (ibid.)

Jag tror att denna vandring genom själens dunkla natt visade sig vara oerhört värdefull för Rosenius andliga utveckling, och en verklig skatt när han senare i livet blev uppsökt som själavårdare av människor som brottades med synd och tvivel. Vem som helst som läser hans skrifter slås av hans förmåga att urskilja djupen i en anfäktad människas själ, och att leda henne till Kristus.

Jag vill här gärna betona, att Rosenius inte nöjer sig med den simplistiska uppmaningen att ”bara tro på Gud” – ett sådant svar är inte respektfullt inför den som kämpar med tron – utan han underbygger sina råd med förnuftiga argument, som grundar sig i Skriften och erfarenheten. Det är någonting som vi behöver lära av Rosenius.

Rosenius – ”apologeten”

För det andra skulle jag vilja uppmärksamma Rosenius som ”apologet”. Kristen apologetik har aktualiserats särskilt de senaste 50 åren genom internationellt verkssamma personer som Francis Schaeffer och William Lane Craig, och i Sverige genom CredoAkademin och Stefan Gustavssons arbete. Ordet ”apologetik” kommer av grekiskans *apologia*, vilket betyder ungefär ”försvar” och är hämtat från rättsväsendet, där en jurist försvarar en sak. I Bibeln finner vi det till exempel i Första Petrusbrevet 3, där aposteln Petrus skriver: ”Var beredda att svara [*apologia*] var och en som kräver besked om ert hopp” (3:15).

Ett sätt man kan gripa sig an detta försvar är att förekomma åhörarnas frågor och invändningar. Så, om jag predikar, för människor, för vilka jag vet att frågan om synd är laddad, så kan jag förekomma deras invändningar genom att sätta ord på dessa och besvara dem: ”Nu vet jag om att flera av er reagerar på ordet ’synd’ och tänker på missbruk av ordet i historien. Men lyssna här ...” Genom att förekomma åhörarnas invändningar, och försöka ge så goda svar som möjligt på deras frågor, gör vi det något enklare för dem att höra vad det faktiskt är vi vill säga.

I själva verket kan vi se att det är den här metoden som Scott använde sig av när han talade med Rosenius om Bibelns tillförlitlighet (se citatet ovan), och varje person som har läst Rosenius vet vilken expert han var på den här metoden. Jag ska bara ge ett exempel. I en utläggning av de tio budorden frågar Rosenius: ”Hur ska vi då älska och frukta Gud?” och han svarar med eko av Luthers lysande förklaring till det första budet, i Stora Katekesen.

*Rosenius har förmågan att sätta ord
på olika invändningar
och att formulera dem så väl
som om han kände dina innersta tankar*

Sedan fortsätter han: ”Men hur ska jag förstå detta, att jag inte ska frukta *något* annat än Gud? Det finns ju många förskräckliga ting på jorden, för vilka man ryser vid blotta åtanke. [...] Nog måste vi väl frukta detta?” Rosenius besvarar invändningen, och fortsätter sedan: ”Men nu säger någon annan: ’Även om dessa naturliga omständigheter är under Guds befallning och ledning och därför inte borde inge oss fruktan, så känner dock en gudfruktig själ till något ännu mer förskräckande, nämligen synden själv, ja djävulen och världen – dessa våra andliga fiender måste vi väl ändå frukta?’”

Och så besvarar Rosenius också denna invändning, med följande ord: ”Men i båda fallen är det endast mitt jag, som är min gud, och föremålet för min gudsfruktan; det är mitt eget välbefinnande jag bemödar mig om, och i all min gudsfruktan är jag inte något annat än en hycklare.”

Om du har erfarenhet av Rosenius skrifter känner du igen den här förmågan att sätta ord på olika invändningar och att formulera dem så väl som om han kände dina innersta tankar. Sådan djup kännedom om människors tvivel och invändningar får man inte genom att läsa många böcker. Den kan en-

bart förvärfvas genom personlig erfarenhet och omfattande andlig vägledning.

Detta drag i Rosenius undervisning tvingar oss att möta våra egna tvivel och att lyssna till vår omvärld – inte att visa upp en kristen yta utan tvivel och anfäktelser – så att vi kan höra vad våra samtida brottas med. Om vi inte känner dem, och älskar dem, kan vi inte heller predika för dem på ett trovärdigt sätt.

Detta vill jag kalla för Rosenius ”apologetiska” undervisning. Så vitt jag vet talade inte Rosenius till den samtida kulturen på samma sätt som exempelvis Schaeffer gjorde, men det sätt på vilket Rosenius formulerade invändningar och besvarade dem, framstår för mig som en av nycklarna till att förstå hans fortsatta relevans.

Dessutom för denna ”apologetiska” strategi med sig den viktiga konsekvensen att läsaren blir tagen på allvar. Rosenius nöjer sig inte med att enbart uppmana människor att lita på Gud, utan går längre, ända till att formulera deras invändningar åt dem, till att sätta ord på deras tvivel och inre rädslor och blottlägga deras brist på tro, och därigenom motivera dem att söka sig till Kristus. Det är rätt så briljant.

Rosenius – individualisten

Det tredje svaret gällande Rosenius relevans, är ett svar med en baksida. Rosenius växte upp i ett sammanhang format av den fromhet som kallas för "pietism". Pietismen startade i 1600-talets Tyskland och letade sig efter hand genom Sverige upp till Norrland. Den pietistiska rörelsen växte fram ur behovet av att betona den personliga gemenskapen med Jesus, och inte bara formella sanningar och traditioner. Personlig omvändelse och lärjungaskap hörde till de viktigaste kännetecknen, och själva ordet "pietism" kommer ur latinets *pietas* som betyder fromhet, gudsfruktan.

I Sverige samlade de pietistiska kretsarna de "väckta" i motsats till de "sovande" kristna – inte sällan sovande präster och annat kyrkfolk. Om man hade kommit till personlig tro på Jesus Kristus som sin Herre och Frälsare, så hade inte en akademisk examen så stor betydelse för pietisterna, bland vilka lekmän ofta förkunnade Guds ord. ELM-BV står i djup tacksamhetsskuld till den här rörelsen.

Och likväl finns det, oundvikligen, en individualistisk strömning i pietismen, som särskiljer den enskilde kristnes tro och relation till Jesus på ett sätt som kan vara teologiskt tveksamt – om än det var historiskt nödvändigt. Intrycket som jag får, när jag läser Rosenius, är att han först och främst är koncentrerad på individen och inte på församlingen. (Ja, det finns en bok som heter *I bröders gemenskap*, men den titeln är satt av en förläggare och inte av Rosenius.) Följaktligen kretsar hans skrifter omkring *individens* synd, brottnings, frid, förlåtelse, upprättelse.

Modern (subjektivistisk) individualism kritiserar, med rätta, i dag och delar av den kritiken kan nog tillämpas också på Rose-

nius, men om vi skjuter den normativa frågan åt sidan – "är det rätt eller fel att vara så upptagen av individen" – kan vi lättare förstå varför hans angreppspunkt talar så starkt till den moderna människan. Vi lever i en kultur där det vanligaste svaret på en fråga eller förslag är: "Jag känner att ..." Inte: "Jag tror," eller: "Jag antar," utan: "Jag *känner*." Vi är experter på subjektiva känslor, och vi tillämpar den sökande känslan på allt, också på tron.

Genom sin betoning på synd och hjärtats bedrägerier, är Rosenius tämligen modern; och likväl utmanar han vår moderna subjektivistiska individualism, ty han nöjer sig aldrig med känslorna. Känslor är aldrig nog för honom, nej, de är inte ens någonting att lita på. Det är snarare så, att Rosenius känner känslorna, analyserar dem, förkastar dem och uppmanar individen att sätta sin tilltro till något mer bestående, något mera hållfast och säkert: Guds ord. Det här är lysande fångat i en av hans sånger, "Ängsliga hjärta" (Lova Herren 533:1, 8):

Ängsliga hjärta, upp ur din dvala!
Glömmer du alldeles bort vad du har!
Även den timma, tåtaste dimma
solen fördöljer, är solen dock kvar.

På det här viset talar Rosenius till det moderna medvetandet utan att för den skull hemfalla åt vår känslorienterade förvirring. Han hänvisar oss till någonting mera hållfast och säkert: Guds eviga ord.

Rosenius – lutheranen

Det fjärde och sista svaret, som jag vill föreslå, är kanske det vanligaste av dem alla, och det jag oftast får, när jag talar med andra: Rosenius särskilda gåva att förkunna Kristus

som Frälsare. Rosenius hade läst Luther sedan tonåren och var uppvuxen i fromma kretsar, där läsningen av Skriften och Luther hörde till det allra viktigaste. I skolan kallades han för ”den lilla reformatorn”, och när han hade börjat arbeta i Stockholm skrev en tidning om hans predikningar: ”Förkunnelsen var så lutherskt kristlig att den kunde mäta sig med det christligaste man någonstades i vårt fädernesland får höra” (Andersson, s. 51).

Rosenius var, som sagt, en mycket allvarligt sinnad person – man anar att han hade vissa depressiva perioder i livet – och som sådan var han konstant vaksam på sig själv och smärtsamt medveten om sin egen syndfullhet. Men å andra sidan hade han lärt känna trösten i evangelium, och från hemmets fromma läsarekretsar hade han lärt sig att betona Jesu blod som den enda kraften till syndernas förlåtelse. Dessutom hade han, när hans föräldrar hade flyttat, lärt känna en kvinna, Maria Elisabeth, som var en from kvinna och väl beläst i Luthers skrifter. Hon kom att få stor betydelse för honom. Bland råden han samlade på sig från henne, kan man till exempel läsa: ”När du skall åstad att synda, tänk då på Guds vrede, men när du har syndat, tänk då blott på Guds nåd; på det du aldrig må upphöra att tro, och aldrig upphöra att frukta Gud.”

Rosenius visste mycket väl, som den beläste lutheran han var, att Skriften kan delas in i lag och evangelium: lagen framhåller Guds krav på människan; evangelium förkunnar Kristi försonande död i människans ställe. Med sin klara förståelse av denna centrala distinktion kan Rosenius uppmana en kristen å det starkaste att hålla Guds bud och fly från synden utan att för den skull

leda henne till gärningslära. Detta är, tror jag, en av de huvudsakliga lärdomar, som Rosenius ihärdigt skulle ha återkommit till, om han hade varit med oss i dag.

Hans betoning på hur Kristi ställföreträdande död är tillräcklig för att frälsa oss, är med rätta det mest värdefulla arvet från hans undervisning. För mig personligen finns det ett par ställen som har följt mig genom åren och som jag skulle vilja dela med mina läsare. Det första avsnittet finner jag i andakten för den trettonde juni, men eftersom hans andakter består av utdrag ur olika skrifter, kan formuleringen finnas på andra ställen:

”Vill du vara en kristen, tro på Sonen och ära honom på rätt sätt, säg då: Jag har fullkomligt uppfyllt lagen. Jag är helt skuldfri, inte i mig själv, i min egen person, utan genom min medlare och borgesman Kristus, som gick i mitt ställe.”

Det andra stycket finner vi i andakten för den trettioförsta mars. Det var detta avsnitt Axel B. Svensson läste i sin ungdom och det ledde honom tillbaka till Kristus efter en tid utan Gud och utan hopp i världen.

”Se nu här: Denna syndaförlåtelse, denna förlossning som här omtalas tillhör varje människa, from eller ofrom, troende eller icke-troende. Du får vara hur du kan, så är åtminstone dina synder borttagna, utplånade, förlättna, kastade i havets djup. Detta skedde i Kristi dödstimme. Blir du fördömd, så beror det inte på dina synder, utan på din otro, för att du håller dig borta från Kristus. Vill du komma till Gud, bli hans egen och ta emot hans nåd, så finns inget hinder från Guds sida. [...] Vem som helst, den som vill, var och en, *om era synder än är blodröda*. [...]”

Rosenius hade lärt sig att betona Jesu blod som den enda kraften till syndernas förlåtelse.

Samma sak är så vackert och vältaligt fångat i en av Rosenius sånger (LH 240):

När jag mig just tycker odräglig för Gud
i famn han mig trycker som täckaste brud,
skönt smyckad och klädd i hans härlighets
sken,
ty en är för alla rättfärdig, ja en.

AVSLUTANDE ORD

På det här viset verkade Rosenius i den reformatoriska andan med betoningen på tron allena, nåden allena och Kristus allena. För honom är det av yttersta vikt att Kristus upphöjes som den ende medlaren mellan Gud och människa, och detta är – kanske – den främsta orsaken till varför det han skriver fortfarande är så aktuellt och ständigt finner nya läsare i varje generation.

Detta betyder dock inte att vi med självklarhet bör använda samma uttryck, bildspråk, tilltalssätt med mera som Rosenius använder. En av nycklarna till Rosenius ”framgång” var just att han talade till den dåtida människans bekymmer och frågor.

Även om de grundläggande frågorna är likartade, uttrycker sig människor på annat sätt nu och sätter andra ord på sina problem och brottningskamper. Dessa måste vi lära känna om vi vill tala så, att människor får upp ögonen för Kristus.

Det är alltså den nutida predikantens uppgift att söka svar på hur den moderna människans frågor finner sina svar i nåden allena, tron allena och Skriften allena. Så kan vi föra vidare kärnan i Rosenius undervisning utan att fastna i nostalgiskt upphöjande av våra andliga lärare. Kyrkohistorikern Jaroslav Pelikan uttryckte sig träffande: ”Traditionalism är de levandes döda tro. Tradition är de dödas levande tro.”

Må den evangeliska traditionen från Rosenius leva länge ännu!

Daniel Ringdahl

Predikant, Roseniuskyrkan, Stockholm

Rosenius-citaten är hämtade ur *Husandakt*, BV-Förlag 2016.